

Director Editorial: Juan Rubio.

Redactor Jefe: José Lorenzo.

Coordinador: Jordi Llisterrí.
jllisterri@vidanueva.es

Diseño: Sonsoles Hernández.

VidaNueva.es

VN Catalunya

Abril 2014 · Nº 22

SE144046

L'ACCIÓ SOCIAL DE L'ESGLÉSIA EN XARXA

Nosaltres no tancarem mai

Fa uns dies li recordàvem a un dirigent de Càritas allò que si l'Església tanqués durant una setmana tots els serveis assistencials hi hauria una revolució social i el país s'ensorraria. La resposta d'aquest dirigent va ser ben clara: "És que no tancarem mai". El més important per les entitats socials d'Església és que atenen persones. I encara que deixar de treballar posaria en evidència la precarietat del nostre sistema social, no ho faran mai.

Aquesta atenció centrada en i per les persones és un dels aspectes que fa evident un estudi innovador que s'acaba de publicar: *L'acció social des de les entitats d'Església*. És la primera part d'una recerca promoguda per la Xarxa d'Entitats Socials d'Església, que vol posar de manifest l'aportació que fan aquestes entitats a la cohesió social a Catalunya.

En aquest número, recollim algunes aportacions d'aquesta recerca, però sobretot ens fixem en una experiència concreta de col·laboració entre entitats que en cinc anys ha donat molt de fruit: la Xarxa d'Entitats Cristianes d'Acció Caritativa i Social de Lleida. Es van constituir abans que la xarxa catalana i són una mostra de com respondre conjuntament i amb eficàcia al repte d'atendre les persones que més ho necessiten.

Més coordinats, més eficaços, més cristians

JORDI LLISTERRI

Uns quants professors i un grup de pares del Col·legi Maristes Montserrat veien com cada dia s'havia de llençar menjar cuinat en bon estat que havia sobrat del menjador escolar. Què es podia fer per no llençar-lo? Ho repartíem entre les famílies de l'escola? Vaig rebre aquesta inquietud i la vaig explicar a la reunió de la Xarxa. Arrels-Sant Ignasi, que tenen un servei d'aliments, van assumir el repte, i amb Càritas i amb els bancs d'aliments van fer una comissió per veure com es podia aprofitar el menjar. I fer-ho d'una manera correcta i digna en la distribució a gent que ho necessita. També vam contactar amb l'Agència Catalana de Seguretat Alimentària per saber què havíem de tenir present. No existia una regulació legal, però van rebre molt bé la idea i ens van indicar com seguir tots els protocols de seguretat alimentària. Tot és menjar cuinat que no ha arribat a les taules. Ara, aquest

menjar que no ha sortit de la cuina, el mateix dia que s'ha cuinat es congela en racions individuals. Es guarden al congelador de l'escola, els d'Arrels les recullen un o dos cops per setmana, les emmagatzemen al congelador de La Botigueta i les distribueixen a les famílies. Així, per mantenir la cadena de fred fins a la distribució, s'aprofita l'estructura que ja teníem: cuina, congeladors, furgoneta, punt de distribució. L'única cosa que s'ha fet de nou és posar-lo en envasos individuals. Així vam començar fa un any amb l'escola dels maristes,

aquest curs s'hi ha afegit l'Escola Claver dels jesuïtes, i des de fa dos mesos també ho fan dos centres públics. És un projecte que gestiona la Xarxa i en el qual s'implicaran més entitats".

Així explica el germà marista **Enric Carreras** un dels projectes més significatius que han posat en marxa des de la Xarxa d'Entitats Cristianes d'Acció Caritativa i Social de Lleida. Significatiu perquè respon exactament al que pretenien les entitats quan van començar a reunir-se de forma estable fa cinc anys: establir ponts entre les persones i entitats que estan responen a la pobresa i l'exclusió des de l'Església i coordinar-se, però alhora mantenir el perfil, el carisma i els serveis propis de cada entitat. "Tots tenim molta feina i si les trobades no faciliten la feina, no val la pena", explica Carreras, que com la resta de membres de la Xarxa diu que "hem après a col·laborar molt més".

En una ciutat com Lleida tot està a un quart d'hora a peu. Així, totes les entitats més o menys saben les unes de les altres, i algunes col·laboraven en algun projecte, però no hi havia cap relació estable. Per això, el delegat episcopal de Pastoral Social, el marista **Benet Arbués**, el 2009 va impulsar des de Càritas la creació d'aquesta xarxa. Una tasca que ha

JOAN ANTON DE LA FUENTE. CÀRITAS

"Sense la Xarxa no seríem tan eficaços ni coherents"

continuat en la mateixa línia l'actual delegat i coordinador de la Xarxa, el prevere diocesà **Carles Sanmartín**.

Van començar set entitats que avui ja són setze. Hi ha, entre altres, Càritas Diocesana i les fundacions que en depenen, les entitats vinculades a jesuïtes, salesians, maristes, mercedaris, franciscans i Sant Joan de Déu, i altres institucions parroquials, fundacions o el voluntariat vicencià. En l'últim recompte que van fer, van estimar que entre tots arribaven a unes 15.000 persones en un bisbat de 240.000 habitants. De fet, a Lleida les entitats d'Església són les que tenen el pes més gran en l'atenció social a les situacions d'exclusió.

"Un pot fer la travessa del desert tot sol, però millor fer-la acompanyat", diu **Joan Anton de la Fuente**, administrador de Càritas Diocesana de Lleida. Tot i que són una de les entitats amb més serveis i més presència territorial, aposten totalment pel treball en xarxa: "Podríem continuar fent la nostra feina sense la Xarxa, però no seríem tan eficaços ni coherents".

De la Fuente posa com a exemple una altra iniciativa conjunta de la Xarxa que va més enllà de l'eficàcia.

Càritas Diocesana no té servei de distribució d'aliments, però hi ha diverses entitats a Lleida que ho fan, i per a les persones que s'adrecen a Càritas també és una ajuda per arribar al final de mes. En aquest cas, no calien uns serveis comuns, ni un nou projecte, però sí que es va veure la necessitat de fixar uns criteris en la distribució d'aliments que responguessin als principis que

sostenen les entitats d'Església. Per això, es va redactar conjuntament un document amb set criteris bàsics per a la distribució d'aliments que assegurin que es fa atenent a la dignitat de les persones que els reben. Amb això, cada entitat ha pogut revisar si la seva manera de repartir menjar s'ajustava aquests valors evangèlics.

Natàlia Méndez, directora d'Arrels-Sant Ignasi, és una de les persones que formen part de la permanent de la Xarxa. La permanent organitza les reunions que cada dos mesos convoquen als representants de totes les entitats i també les activitats comunes, com els dos recessos de cada curs i la trobada anual. A part d'això, hi ha diverses comissions que segueixen els projectes conjunts que han sorgit de la Xarxa. I altres iniciatives com el curs sobre justícia social que organitza l'IREL.

NATÀLIA MÉNDEZ. ARRELS-SANT IGNASI
 "Cada vegada col·laborem més en l'atenció a les persones"

“També hi ha moments que competim pels recursos, però, en l’atenció a les persones, cada vegada col·laborem més”, explica Méndez. I diu que “cada vegada és més fàcil aixecar el telèfon i compartir informació. Hi ha una confiança que no s’ha construït d’un dia per l’altre”.

Des d’una entitat dels jesuïtes que atén la pobresa més extrema, també es valora positivament “l’aposta i l’acompanyament” de l’Església diocesana en aquest treball conjunt. “El bisbat ha entès que tots tenim un lloc, i que no tot ha de ser Càritas”, una visió que diu que comparteixen els delegats que hi ha hagut de Pastoral Caritativa i Social, i sobretot el bisbe **Joan Piris** i el vicari general, **Ramon Prat**. Això ha representat una gran continuïtat en la feina conjunta on tothom es pogués sentir còmode.

Joan Valls és el salesià que coordina la presència social que aquests religiosos fa gairebé trenta anys que mantenen a Lleida. Arriben a un miler d’adolescents i joves en risc d’exclusió o tutelats, i sobretot se centren en la seva reinserció laboral. Malgrat ser el referent en l’atenció a aquest col·lectiu, també han vist la necessitat de col·laborar amb altres entitats. D’aquí va néixer el

2010 el DIDO, Dispositiu d’Igualtat d’Oportunitats, en el qual col·laboren el CIJCA dels salesians amb Arrels-Sant Ignasi, Càritas i Troballes. Això els ha permès ampliar la formació a persones totalment excloses dels circuits formatius i la creació d’una empresa d’inserció, Troballes Llar.

Amb altres entitats de la Xarxa, també van promoure un fons d’empreses per a la inclusió social. “Volem que la feina que pugui aconseguir una persona en risc d’exclusió pugui tenir un efecte multiplicador”, explica Valls. Per això, van fer una campanya entre els empresaris per tal d’aconseguir que contractessin persones ateses per les entitats de la Xarxa. Que donessin feina en lloc de diners. I van aconseguir 75 contractes. “El que hem fet és convertir les empreses en un lloc on no anem a demanar diners, sinó a oferir-los serveis”, ja que es tracta d’oferir

assessorament i seguiment a partir de l’experiència de formació que tenen aquestes entitats.

De fet, l’experiència de xarxa a Lleida va més enllà de les entitats cristianes. Des de la Xarxa també participen en la Plataforma 3.4, que agrupa totes les ONG i entitats de Lleida que treballen en el Tercer i el Quart Món. **Pili Lance**, directora de Salesians Sant Jordi-Pes Lleida, explica que “les causes que generen la pobresa són les mateixes aquí o allà”. Això els ha portat a promoure l’estudi dels temes vinculats amb la pobresa a la Universitat de Lleida i a la denúncia pública d’alguns temes que afecten totes les entitats, com l’accés a la targeta sanitària per als immigrants.

Tot i que la denúncia pública no ha estat un dels eixos principals del treball de la Xarxa, Lance creu que “cal denunciar el que està passant, i sempre hem trobat el suport de la Xarxa per fer-ho”. En aquest sentit, tant Joan Valls com Pili Lance destaquen els pronunciaments públics del bisbe Joan Piris, que “té un discurs molt coherent amb el que fem les entitats” i que “sempre ha agraït el que estem fent”. “Això no ho calla”, diu Lance.

Si una cosa queda clara parlant amb les entitats socials d’Església, és que es treballa per reconstruir persones i comunitats senceres. A pocs metres dels CIJCA, hi ha els dos

JOAN VALLS. SALESIÀ

“L’important no és el que fem, és el que som”

PILI LANCE. CIJCA

“El bisbe té un discurs molt coherent amb el que fem les entitats”

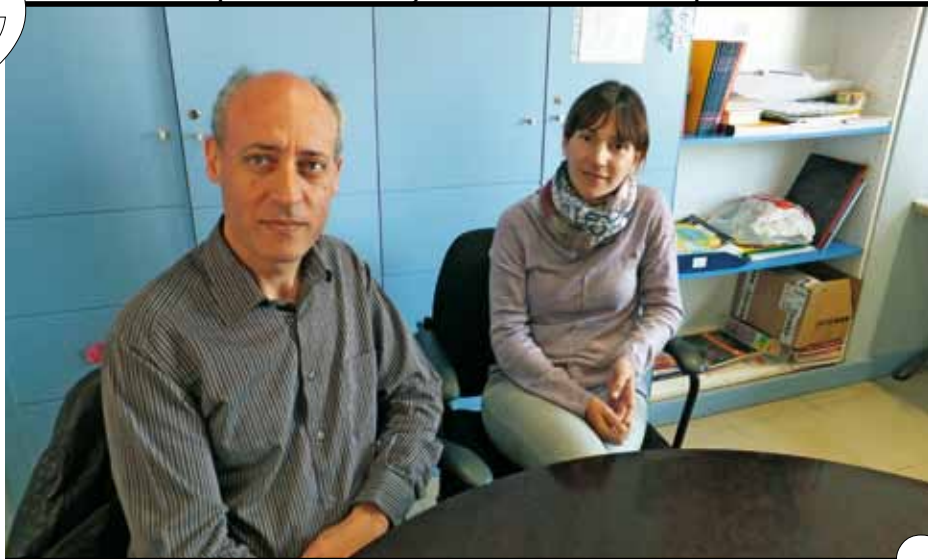
ENRIC CARRERAS. MARISTA

“És una qüestió de justícia, no de pena”

centres oberts dels maristes: Pas a Pas, per a infants, i Calidoscopi, per a adolescents i joves. “Volem transformar el barri, i la nostra finalitat és poder tancar”, diu Enric Carreras des de la Mariola, un barri tradicional de famílies gitanes ara compartit amb la nova immigració.

Anna Clotet, directora de Calidoscopi, explica com el barri els ha acceptat. Més enllà dels serveis que ofereixen, “saben que som aquí per a qualsevol cosa”. Això, encara que es faci des d’una dimensió professional, també demana “una part vocacional”. En definitiva, es tracta de tenir clar que “no han tingut les mateixes oportunitats que nosaltres, i és el que els intentem oferir, però ells també s’han d’implicar en el procés”.

A més, Clotet creu que hi ha actualment una bona col·laboració amb l’Administració. “Podem discutir si hi ha funcions que assumeixen les entitats cristianes que haurien de fer

ANNA CLOTET. CALIDOSCOPI

“Som aquí i el que volem és millorar el barri”

les administracions públiques, però la realitat és que ara nosaltres som aquí i que el que volem és millorar el barri”, explica. Una tasca que en el cas dels centres dels maristes es fa amb una bona col·laboració amb els serveis socials.

Tots dos es mostren igualment satisfets de la feina en xarxa, que permet fer coses noves sense gaires recursos més. I és que, com explica Anna Clotet, no fer-ho així seria “com si les parròquies es prenguessin la gent i competissin per veure qui té més gent a missa”. Almenys, entre les entitats socials d’Església, a Lleida queda clar que no passa.

LA IDENTITAT CRISTIANA ÉS LA BASE

“No som una ONG”. És una frase que va utilitzar el papa Francesc, però fa temps que és una expressió comuna entre les entitats socials. “N’hi ha que se centren més en la quantitat i d’altres en la qualitat”, explica **Natàlia Méndez** per reflectir la diversitat de dimensions, de models de gestió i de carismes de les diverses entitats de la Xarxa, “però ens uneix el mateix esperit”. Sobretot perquè una de les especificitats de les entitats socials d’Església és que darrere tenen una base social o una institució eclesial clarament identificada.

“És una qüestió de justícia, no de pena”, diu **Enric Carreras** per explicar el procés que han viscut els maristes. Com altres ordes religiosos, han anat adaptant la seva preocupació fundacional d’atendre infants i joves necessitats de les escoles a la presència en barris degradats i a la dedicació a serveis socials. També intenten fer arribar aquest compromís dins de les escoles promovent el voluntariat i el coneixement d’aquesta realitat. “És natural en el meu compromís com a creient”, diu Carreras.

Joan Anton de la Fuente ho explica dient que “cadascú amb la seva particularitat està realitzant una part de l’Evangeli”. Creu que és un tema que les entitats viuen i treballen, encara que estiguin obertes a tot tipus de persones i que atenguin a tothom. Això també ajuda al treball en xarxa: “Es crea una confiança profunda quan saps que el teu company de viatge té els mateixos principis i valors que tu, l’ajudar l’altre sense esperar res a canvi, l’Església samaritana”. “La identitat cristiana no és l’objectiu, és la base”, afirma.

Pili Lance ho explica a través de l’experiència que representa tenir en comú “que la cua a Càritas ens commogui i ens porti a fer alguna cosa”. Quan passa això, “deixa de tenir sentit si ets una entitat gran o petita, o si en sabem més o menys”. També **Joan Valls** coincideix que “cristianes” no és una etiqueta més de les entitats: “cristià és el substantiu. L’important no és el que fem, és el que som”. Per Valls, “el que ens unifica és el seguiment de Jesús i l’Evangeli, no hi ha més misteri”.

Una radiografia a les entitats socials d'Església a Catalunya

J. LL. B.

L'acció social des de les entitats d'Església. El seu paper en la cohesió social a Catalunya". Aquest és el títol de l'ambiciós estudi que es va presentar el 20 de març a Barcelona. L'acte va comptar amb l'apadrinament del sociòleg **Javier Elzo**, i l'obra també es presenta aquests dies a diverses ciutats de Catalunya. És la primera part d'un informe que recull la dimensió qualitativa de la feina que estan fent les entitats, i que ha fixat els criteris per valorar i quantificar aquesta tasca en la segona part de la recerca.

L'estudi és una iniciativa de la Xarxa d'Entitats Socials d'Església, una plataforma creada el 2011 que agrupa 27 entitats de Catalunya. Una de les primeres constatacions d'aquesta Xarxa va ser la diversitat d'entitats, grans i petites, amb estructures i dependències institucionals ben diferents. Però totes amb la mateixa motivació evangèlica. I al costat d'aquesta rica realitat, també van constatar que no s'havia tingut mai una visió global sobre aquest fenomen, ni quantitativament, ni qualitativament. És a dir, és evident que fan un servei insubstituïble, però ningú no l'ha xifrat mai. Alhora, també calia una foto transversal que permetés

Entitats diverses amb la mateixa motivació evangèlica

identificar millor els reptes comuns i què poden aprendre els uns dels altres.

Amb la primera part de l'informe publicada, la Xarxa creu que s'han aconseguit aquests objectius. En les entrevistes en profunditat i els tallers que s'han fet per elaborar-lo, hi han participat 40 entitats. L'estudi s'ha

dirigit des de la Fundació Pere Tarrés amb la col·laboració del Campus Docent Sant Joan de Déu, integrat a la Universitat de Barcelona, i la Càtedra d'Inclusió Social de la Universitat Rovira i Virgili. Ha comptat amb el finançament de diversos departaments de la Generalitat de Catalunya i de l'Ajuntament de Barcelona.

Identitat de les entitats

Un dels primers reptes va ser establir els criteris que identifiquen una entitat social d'Església. Surten tres característiques principals. Primer, la presència de persones compromeses des de l'Evangeli en el nucli dirigent i fundacional de l'entitat i també en la seva activitat diària. Segons l'estudi, això genera "un estil de fer les coses que té com a preocupació central la dignitat de la persona" i "una acció alliberadora de la persona, tal com **Jesús** mateix feia amb els qui se li atansaven".

Un segon tret identitari és la transformació social com a objectiu, "promoure canvis de fons amb vista a una societat més justa" i, en la línia del que demanava el Concili Provincial Tarraconense, "denunciar les estructures injustes i afrontar els nous reptes que presentin la pobresa i la marginació". L'informe admet que, en la diversitat d'entitats existents, aquest criteri de denúncia i de transformació no sempre té el mateix pes. Però sí que es visualitza majoritàriament que el que volen "no és només donar serveis a les persones més necessitades, sinó també convidar a tothom a compartir els propis béns" i "construir una comunitat on tothom pugui viure en dignitat".

Finalment, el tercer element comú és l'existència d'una espiritualitat en

l'acció social. També té gradacions segons les entitats, però mostra que totes tenen com a preocupació la "coherència" i com es transmet que "l'acció social és una responsabilitat de tota la comunitat cristiana", alhora que es manté oberta a tot tipus de col·laboracions.

Un altre dels reptes importants de l'estudi va ser establir el cens de les entitats que calia estudiar. D'una banda, calia determinar els criteris de què es considera i què no entitat social d'Església. I després, el repte de censar totes les que existeixen. De registre comú, no n'hi ha cap. A través de diverses fonts, per ara s'ha fet una llista amb noms i cognoms de 658 entitats socials d'Església a Catalunya, que no són poques. Són dades extretes a partir del registre d'entitats religioses del Ministeri de Justícia, del registre de Benestar Social de la Generalitat, de la guia d'entitats del Departament de Justícia, dels bisbats catalans, de la Unió de Religiosos de Catalunya (URC), de la Taula del Tercer Sector o de la informació que facilitaven les entitats.

Tot i aquest primer cens, els autors de l'estudi consideren que les entitats socials d'Església poden ser més d'un miler. Es basen en l'Observatori del Tercer Sector de Catalunya, que xifra en un 16,8 % les entitats d'inspiració cristiana, cosa que es traduiria en 1.142 entitats.

Criteris de cohesió social

Després de la recollida de dades i trets comuns de les entitats, la principal aportació de la investigació ha estat establir vuit criteris que permetin valorar i quantificar la contribució real d'aquestes entitats a la

cohesió social de Catalunya. Són els índexs que permetran fer la segona part de l'estudi.

Es tractarà d'avaluar aspectes com els següents:

- La capacitat que tenen d'aconseguir l'autonomia personal de les persones ateses i que es puguin veure resultats en els diversos nivells d'intervenció social.
- La detecció de necessitats emergents. Un procés que hauria de resultar més fàcil a entitats que en general estan molt arrelades al territori. De fet, la crisi actual ja els ha portat a fer aquest paper de termòmetre de la realitat social de les persones més vulnerables.
- La incidència en la transformació social. A més de l'atenció directa,

L'acte de presentació de la recerca al CaixaFòrum de Barcelona

cal valorar quin impacte tenen els seus missatges de sensibilització i de denúncia social. Això, inclou com a repte la transparència i la credibilitat que tenen com a entitats davant la societat.

- El desenvolupament personal i professional de les persones que de forma retribuïda o voluntària treballen en les entitats. Ningú no vol demanar la partida de baptisme als col·laboradors, però cada entitat té el repte d'assegurar que tots coneixen i comparteixen els seus valors i de veure com afavoreix l'espiritualitat que inspira aquest treball.

- El foment de la participació interna de l'entitat, responent a una demanda social creixent de més coresponsabilitat en la gestió d'un col·lectiu de persones.

- La mobilització de la base social. El repte rau a generar més complicitats amb la societat i amb totes les persones de l'àmplia base social de l'entitat, des del donant anònim fins als dirigents més implicats.

- La contribució econòmica que aporten amb la seva acció. No és l'objectiu de les entitats socials, però la traducció en xifres econòmiques del servei que fan també és un instrument per donar relleu al valor de la seva tasca.

- La complementarietat a l'Estat del benestar. Aquí un tret distintiu d'alt valor és la capacitat d'innovació en la prestació de serveis, noves formes d'intervenció que moltes vegades després s'acaben incorporant a la cartera de serveis que ofereixen les administracions.

Els resultats d'aquesta recerca estan a l'abast de tothom en un llibre que ha publicat l'Editorial Claret amb la Fundació Pere Tarrés.

J. LL. B.

Ja ens van dir que això era un bosc i que calia anar mirant arbre a arbre per saber què teníem al davant”. Ho explica **Marina Aguilar**, que, conjuntament amb **Rosa Coscolla**, ha coordinat des de la Fundació Pere Tarrés la recerca de *L'acció social des de les entitats d'Església*. **Àngel Belzunegui**, **Enric Benavent**, **Laura Martínez** i **Núria Roca** són els altres experts que també han participat en la investigació.

Marina Aguilar destaca la “bona acollida” que han trobat en les entitats. Fins i tot alguns els han agraït que la dinàmica d'entrevistes en profunditat i tallers els hagi permès “tenir un espai de reflexió que moltes vegades el dia a dia no els permet”. Això els ha fet més fàcil endinsar-se en aquest bosc.

Un dels temes importants per resoldre ha estat què consideraven una entitat social d'Església i qui quedava fora de l'estudi. “Pensàvem que havíem d'anar més enllà de les entitats que reconeix el Dret Canònic”, explica. Hi ha entitats el nom o l'origen de les quals responen a una dimensió cristiana que ara no és real, encara que es conservi alguna menció en l'ideari, i alhora hi ha associacions constituïdes civilment en què tots els membres són cristians. Així, al final el criteri ha estat tant senzill com subjectiu: incloure entre les entitats cristianes aquelles que elles mateixes se'n consideren. “Nosaltres no podíem dir qui era i qui no era una entitat cristiana”.

També s'ha hagut de resoldre què passa quan una entitat no té com a finalitat l'atenció al Quart Món, però sí que fa activitats solidàries o benèfiques, com és el cas de confraries o parròquies. O el de Mans Unides, dedicada al Tercer Món, però en la

qual també hi ha grups que fan acció a Catalunya. El criteri que explica Aguilar és que “si és una confraria, d'entrada no forma part de la recerca, com tampoc no hi entra un col·legi, encara que faci una campanya de recollida d'aliments. Però si veiem que fan acció social de manera permanent, sí que els tenim presents”.

Una recerca en un bosc d'entitats

Marina Aguilar

I d'aquí també es desprèn un criteri important: si una persona en situació de vulnerabilitat es pot adreçar a aquella entitat. “En el fons, el que volem saber és qui està atenent les persones i com se les atén, no inflar un globus en què surtin com més entitats millor”, aclareix.

Una altra dificultat han estat els pocs antecedents que té aquest tipus de recerca. Només hi ha una experiència similar que s'havia fet el 2011 des de la Universitat Rovira i Virgili sobre el territori de l'Arquebisbat de Tarragona, o bé l'informe de la tasca social dels religiosos que va fer l'ISOR el 2009. “El que no hi ha són recerques que englobin tota l'acció social que es fa, ni tan sols a escala europea hi ha gaire cosa. Segurament això té a veure amb el fet que fins ara no s'ha donat gaire importància a la visibilització d'aquesta tasca social de l'Església”.

Marina Aguilar destaca com a aportació de la recerca la proposta d'un mètode propi per quantificar i indicar l'aportació de les entitats a la cohesió social. “És arran de la recerca i de l'estudi de les entitats socials d'Església que han participat en la primera part, que hem considerat que la seva contribució a la cohesió social s'hauria de mesurar en vuit dimensions. A més, és un model exportable a altres entitats d'Església i al tercer sector en general”.

Ara l'objectiu és poder fer la segona fase entre aquest any i el vinent. “El que tenim clar és que o es fa bé o no té sentit fer-ho. No serveix fer quatre enquestes”. Com tantes altres coses, està pendent del finançament, però Aguilar es mostra optimista per aconseguir-ho, “perquè de ganes de treballar en això sí que en tenim”.